

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Елка Трайкова

Институт за литература към БАН

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

на Мартин Пламенов Колев

за дисертационен труд на тема: „Номадският субект в творчеството на Матвей

Вълев: природа и машина“

Професионално направление: 2.1. Филология

Научна специалност: Българска литература от Освобождението до

Втората световна война

Дисертационният труд на Мартин Колев е обсъден и предложен за защита на заседание на Катедра „Българска литература“ към Факултет Славянски филологии“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Трудът е композиционно структуриран в шест глави, заключение и библиография. В първа глава на дисертацията М. Колев аргументира избора на темата за номадството и интерпретацията на различните измерения на образа на скитника в творчеството на Матвей Вълев като стремеж да допълни с нови щрихи и тълкувания неговият житейския и творчески портрет¹. Той очертава матрицата, която обозначава опорния изследователски модел, последователно прилаган в текста. Теоретичната мрежа, създадена от различни методологически подходи е споена от концептуалната парадигма разработена от Жил Делюз и Феликс Гатари. Интерпретационната рамка на номадството, на скитничеството, на движението, непрестанната промяна на топосите и образите свързват отделните тематични полета в дисертацията. През оптиката на артистично-провокативно обозначените проблеми в отделните части на труда, дисертантът интерпретира проявленията, ролите и употребите на номадството в един разширен литературноисторически и социокултурен контекст. Анализът настоява да се отгласне от познатите критически модели, като под очевидната видимост на смисъла и художественото послание търси един различен, богато орнаментиран, но и **типологизиран** образ на писателя в селективно подбрани творби. Настоявайки за рязка и

¹ В контекста на критическа рецепция на творчеството на М. Вълев през последните години се отличава задълбоченото комплексно изследване на Андрей Ташев „Непознатият Матвей Вълев: отсам и отвъд“. София, 2020.

категорична граница, която обаче се оказва доста лабилна и пропусклива, между *автора-Вълев* и *текста-Вълев*², М. Колев се опитва да избегне харизматичната привлекателност на биографичното и да обективира своя литературоведски дискурс.

В първа глава на дисертацията „Фигурата на номада през уседналия поглед: от обект на наблюдение до постмодерен субект“ дисертантът прави задълбочени наблюдения на трансформациите, които претърпява фигурата на номада, неговата невъзможна и нежелана социална ситуираност в различни исторически контексти и възможните му роли в различни културни реалии. М. Колев обозначава интересни интердисциплинарни пресичания проследявайки скитничеството като екзистенциален избор, съпътстван от негативни конотации, но и магнетично привличащ като обект на художествено изображение от древността до края на ХХ в.

Във втора глава на дисертацията авторът проиграва различни сюжети – наслажда, противопоставя, доразвива, за да маркира поредица от вариации на темата за скитничество в българската литература до Втората световна война. В изградената теоретична рамка той среща представите за *свят* и *дом* на класически и маргинални герои, които разкриват неочакван смислов потенциал на опозициите и близостите между тях. Проследен е мотивът за колективна идентичност през сакралната представа за родното и травматичното усещане на личността без корени от периодите на модерността, на постмодерните деконструкции и след това. Литературният материал, с който работи Мартин Колев обхваща широк хронологичен и тематичен диапазон. Въпреки респектиращия обем от хрестоматийни образци и по-малко познани творби, дисертацията удържа добре структурирана и логично-последователно разгърната концепция.

В трета глава дисертантът създава мозайка от тематични полета, в които разглежда перспективите *отсам* и *отвъд* в интерпретацията на скитника като персонаж в произведения на Матвей Вълев. Тук той не може напълно да игнорира биографичното пренесено като рецептивен контекст или автобиографичните кодове, които разчита в творбите. Паралелът с Й. Йовков като писател хуманист е провокативен, но не особено убедителен, дори само за това, че прилага към писателя скитник и авантюрист един твърде употребяван критически етикет. Моделите на скитничество, които изгражда, на възможното и невъзможното завръщане, на дома като притегателен център, но и на бягството от него не принадлежат на консервативното и уседнало пространство на

² Настойчиво повторение *текста-Вълев*, създава по скоро усещане за претенциозност, отколкото за теоретична прецизност на терминологията, с която авторът работи внимателно и подбира много точно.

родното. Те създават устойчиви мостове между чужди светове, настояват за преодоляването, отместването, разрушаването на преградите между *свое* и *чуждо*, на предразсъдъците към *другия*. Авторът анализира скитничеството като екзистенциален избор, съпътстван от негативни конотации, но и магнетично привличащ героите на М. Вълев, невъзможността на свободния номадски дух да зачита регламентите на закона или нравствено-етичните граници на общество.

Функциите на природата и техниката са обект на анализ в четвърта глава от дисертацията: „Змии, пеперудени колажи и радиовълни: човекът на модерността между природата и техниката“. Безспорно е умението на дисертанта под атрактивни заглавия, да създава пластичен, увлекателен, но и терминологично прецизен сюжет, през конкретните детайли да прави сериозни обобщения за човека в природата или природата без него. Тя е видяна в различни контексти, възприема се като декоративен фон, метафора или символен знак. Оттласквайки се от стереотипите и клишетата на интерпретацията той проследява как тя изразява или подчинява съзидателния човешки порив, олицетворява свободата на скитническия дух, но и драматичното прозрение за уязвимата телесност. Предизвикващи одобрение или полемичен импулс тезите на М. Колев изграждат теоретични конструкции върху текстовете на М. Вълев, поставят акцент върху сложната символика на образите. Той трансформира обектите на анализ през възприемателните нагласи на героите номади, проблематизира техният екзистенциален опит, ежедневно битие, спомените и приключенията им.

Във всяка от частите на дисертацията М. Колев изгражда поредица от бинарни опозиции. Най-силно те са заявени в пета глава на дисертацията „Природната жена, мъжът машина и скитничеството като *coniunctio*: полови и родови измерения на текста-Вълев“. Отварянето на жената скитница към екзотичните пространства на *чуждото и другите*, като контрапункт на родното, проследяването на техните рефлексии в литературата като лични жестове е представено като фикционална възможност в прозата на М. Вълев. Тези избухвания на женския порив за волност и непокорство, за радикално нарушаване на консервативния патриархален статут са вписани в два модела: *природната жена* и *жената дом*. Разгледани са устойчивите матрици, чрез които те функционират в текстовете на М. Вълев. Тези доста едри конструкции създават и проломи в концепцията на дисертанта, защото и любовта, и драматични промени в женската идентичност и сложните психологически нюанси на поведение трудно се побират в тях. В контекста на цялостния замисъл на дисертацията обозначаването на същностните характеристики на „наративната идентичност“ в текстовете на М. Вълев безспорно са

важни. Според дисертанта, разказвайки себе си той създава своята автентична и устойчива в културната памет персонална идентичност. Сложната многопосочност, на неговите сюжети, неочаквано прекъсвани, рязкото отгласкващи се очакваното разгръщане, не само съгъстват напрежението на читателското очакване и поддържат високите нива на изненада, те създават ярък и разпознаваем стил в българската литература.

М. Колев създава тематично структуриран литературноисторически наратив, в който търси синтез между конкретните аналитични наблюдения и теоретичните тези на Жил Делюз и Феликс Гатари, използвани като ключ към разчитането поставените от него проблеми. Този провокативен и продуктивен прочит на прозата на Матвей Вълев е един от съществените приноси на дисертацията.

Авторефератът формулира точно и ясно както съдържанието на дисертационния труд, така и приносните моменти в него. Докторантът е представил 10 научни публикации по темата на дисертацията. Научните качества, очертани в становището, както и спазването на всички законови изисквания ми дават основание убедено да предложа на Мартин Колева да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

14. 09. 2023 г.

Доц. д-р Елка Трайкова